

Ресурсен център Европа

С подкрепата на
програма "Еразъм+"
на Европейския съюз

20 ноември 2020

ПРАВАТА НИ КАТО ГРАЖДАНИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

OUR RIGHTS AS CITIZENS OF THE EUROPEAN UNION

д-р КРАСИМИРА ВАСИЛЕВА
NABEC

Abstract

The paper clarifies the content of the concept of citizenship of the European Union, compares it with the national one. It focuses in particular on the rights of EU citizens when they travel, study, live or work in another EU Member State.

Examples of specific cases broaden broaden the understanding of the content of these rights and provide practical guidance.

Гражданското самосъзнание е главното оръжие на нашето време

Федерико Моча¹

Ние, българите, от 2007г. сме част от Обединена Европа², част от европейското семейство. Това дали в някаква степен е повлияло на нашия вътрешен мир, на вътрешното ни усещане за принадлежност?

Направете анкета, провокирайте дискусията относно:

Като какви се самоопределяте? Като какви се чувствате?

а/ като гражданин на Р България,

б/ като гражданин на Р България и гражданин на ЕС,

в/ като гражданин на Европейския съюз и гражданин на Р България,

г/ като гражданин на Европейския съюз.

Безспорно резултатите ще са различни, но определено ще са интересни за размисъл.

1. Има ли връзка между националното гражданство и гражданството на Европейския съюз?

Хубаво е да се чувстваме граждани на Европейския съюз /ЕС/, но редом с това е необходимо да сме запознати със същността на гражданството на ЕС и какво произтича от него.

Договорът за ЕС дава ясна представа, кой е **гражданин на Европейския съюз**³ - всеки, който е гражданин на държава-членка на Съюза.

Гражданството на Съюза се предоставя на всеки гражданин на държава-членка на ЕС в съответствие с Договора за функционирането на ЕС. То не замества националното гражданство, а го допълва. Никой гражданин не може да получи гражданство на ЕС, ако няма гражданство на държава-членка.

¹ Федерико Моча е италиански режисьор, сценарист и писател. Кмет на Розело от 2012 г.

² България е пълноправен член на Европейския съюз от 01.01.2007 г.

³ Съгласно член 8 от Договора за ЕС и член 20 от Договора за функциониране на ЕС.

Гражданството на Европейския съюз е съвкупност от права и задължения⁴, които допълват правата и задълженията, произтичащи от гражданството на дадена държава-членка.

И нека обърнем внимание на терминологията, тъй като в широка употреба неправилно е влязло понятието европейско гражданство вместо гражданство на Европейския съюз. В преамбюла на Договора за Европейския съюз, учредил гражданството на Европейския съюз, е записано, че членките на ЕС заявяват „решимост да създадат общо гражданство за гражданите на своите държави“. А в член 17 от същия четем: **Създава се гражданство на Съюза**. Всяко лице, което притежава гражданство на държава-членка, е гражданин на Съюза.

Националното гражданство се определя от основния закон на съответната страна.

За **гражданин на Р България** е посочено в чл. 25 на Конституцията: (1)Български гражданин е всеки, на когото поне единият родител е български гражданин или който е роден на територията на Република България, ако не придобива друго гражданство по произход.

За да разберем същността на гражданството на Европейския съюз нека до го разгледаме в съпоставка с националното. Това е представено в таблица 1.

Таблица 1. Гражданство на държава членка и гражданство на ЕС

Признак	Гражданство на държава членка	Гражданство на ЕС
Обект	самостоятелно понятие	самостоятелно понятие
Статут	Правен статут на гражданите на дадена държава членка	Правен статут на гражданите на държавите-членки на ЕС
Обвързаност	Не е обвързано с друго гражданство	Обвързано с наличието на гражданство на държава-членка
Условност	Гражданството на държавата членка е условие за европейското гражданство	Гражданството на ЕС не дава правото за придобиване на гражданство на друга държава членка.

⁴ чл 8 от ДЕС и членове 20, 21, 22, 23, 24 на Договора за функциониране на ЕС.

Принадлежност	Обуславя принадлежност към един народ	Липсва принадлежност към един народ. Основава се на съществуването на европейско политическо пространство, от което произтичат права и задължения.
Права	Предоставя определени права на гражданите на държавата	По своята същност гражданството на ЕС е съвкупност от права, които допълват правата, произтичащи от гражданството на държавата-членка
Задължения	Националното гражданство налага определени задължения /напр. данъци и др./	<u>Досега</u> гражданството на Съюза не налага задължения на гражданите на Съюза, т.е. договорите на ЕС не регламентират конкретни задължения на гражданите на ЕС.
Правна основа	Основен закон на държавата членка /Конституция/	Договорите на ЕС: - Договора за Европейския съюз, - Договора за функциониране на Европейския съюз

2. Правата, които получават гражданите на държавите-членки като граждани и на Европейския съюз

Допълнителните права, които получават гражданите на държавите-членки, предоставени им от гражданството на Европейския съюз, посочени в Договора за Европейския съюз, Договора за функциониране на Европейския съюз, както и в Хартата на основните права на Европейския съюз⁵ (дял V) са:

- Право на свободно придвижване и пребиваване в рамките на ЕС,
- Право на гражданите да избират и да бъдат избирани в изборите за Европейски парламент и местни избори,

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=FR>

- Право на дипломатическа/консулска защита извън границите на ЕС,
- Право на петиции и жалби,
- Право на участие в европейска гражданска инициатива,
- Право на добра администрация.

Какво включват тези права и как може всеки гражданин на ЕС да се възползва от тях?

Ще се спрем на правата на гражданите на ЕС когато:

- а/ пътуват,
- б/ учат,
- в/ живеят,
- г/ работят

в друга държава-членка на ЕС.

а/ При пътуване в една от другите 26 държави-членки на ЕС всеки гражданин на ЕС е необходимо:

- Да има **валидна лична картата или паспорт**.⁶ С един от тях той има правото да влиза във всяка страна на ЕС без формалности.

Членове на семейството на гражданин на ЕС могат да го придружават, независимо от националността. /Но ако не са граждани на ЕС може да им се изиска виза/

В Шенгенската зона⁷ обикновено не се правят проверки на самоличността при вътрешните граници, но силно препоръчително е да се носи лична карта или паспорт, за да можете да се докаже самоличност при необходимост.

⁶ Шофьорски книжки, банкови карти, пощенски или данъчни документи не се приемат като валидни пътни документи или доказателство за самоличност.

⁷ 26 европейски държави, които са премахнали граничния контрол помежду си и са страни по Шенгенското споразумение от 1985 г. България не е член на Шенгенската зона.

- Предварително да си извади **Европейска здравно-осигурителна карта**. Тя му осигурява право на спешна медицинска помощ на място, ако внезапно се разболее или претърпи злополука докато той пътува в рамките на ЕС.

КАЗУСИ:

Какво трябва да направи всеки гражданин на ЕС ако:

- загуби личната си карта или паспорт по време на път или му я откраднат.
- Ако гражданинът на ЕС се намира в пределите на Съюза, първо трябва да се обърне към консулството или посолството на неговата страна и да поиска издаване на временен паспорт.
- Ако той е в страна извън ЕС, където неговата страна няма консулство или посолство, той има право да потърси консулска закрила от всяка друга страна от ЕС и да поиска съдействие за издаване на временен паспорт.

- лицензирана авиокомпания на страна от ЕС изгуби или повреди багажа на гражданин на ЕС.
 - Той/тя трябва да подаде оплакване до авиокомпанията и да поиска обезщетение.
 - Ако отговорът на авиокомпанията не го удовлетвори, тогава при трансгранични полети може да се свържете с Европейския потребителски център в неговата страна, а за вътрешни полети - с националния потребителски център в страната му.

- в много редки случаи, но е възможно той или член на неговото семейство да получи отказ от държава-членка за влизане на нейна територия поради причини, свързани с обществения ред, обществената сигурност или общественото здраве.

В такъв случай:

- Гражданинът на ЕС трябва да поиска властите да докажат, че той или членовете на неговото семейство представляват действителна, настояща и достатъчно сериозна опасност. Той има право да получи това решение в писмена форма, като в него трябва да са посочени всички основания и как и в какви срокове може да го обжалва.

- пътува от място извън ЕС - от Мексико до Париж и полетът е отменен.

- Правата на пътниците в ЕС се прилагат в този случай, ако полетът се обслужва от въздушен превозвач, лицензиран в държава от ЕС. Като гражданин на ЕС има право на възстановяване на пълните разходи за билета за тази част от пътуването, която не е измината, или на премаршрутиране при първа възможност. Ако вече той/тя е на летището и избере премаршрутиране, има право и на храна и напитки в зависимост от времето, през което ще чака, и на две телефонни обаждания, текстови съобщения или електронни писма. Също така има право на нощувка, ако е предложено премаршрутиране в деня след планирания полет, както и в зависимост от обстоятелствата на парично обезщетение.

Ако отмяната/закъснението се дължи на извънредни обстоятелства, например лошо време, може да няма право на обезщетение. Въпреки това превозвачът трябва да предложи помощ (възстановяване на разходите или премаршрутиране) и грижи (храна и/или настаняване), докато се чака алтернативен транспорт.

Ако полетът се обслужва от превозвач от държава извън ЕС, може да има права по силата на съответното законодателство на държавата, в която той е лицензиран.

6/ Обучение в друга страна на Европейския съюз

Гражданите на ЕС имат право на учене във всяка страна на Съюза.

- Ученици

Децата на граждани на ЕС имат право да посещават училище във всяка страна от ЕС при същите условия като нейните граждани. Те имат право да бъдат записани заедно с ученици от тяхната възрастова група в клас на същото ниво като в тяхната страна независимо от езиковите им умения.

Деца на гражданин на ЕС, преместващ се да работи в друга страна от Съюза, имат право на безплатни уроци в новата страна, за да могат да се интегрират и приспособят към училищната система там. Част от тези първоначални уроци целят да им помогнат да научат езика в новата страна.

- Студенти

Гражданите на ЕС имат право да учат във всеки университет в Съюза при същите условия като гражданите на съответната страна. Те следва да се съобразят с условията за приемане и обучение в дадения университет. Но независимо от тяхното различие, достъпът до обучение или образование в друга страна от ЕС не може да бъде отказан на гражданин на ЕС въз основа на националност.

Гражданите на ЕС, учещи в университет в друга страна от ЕС:

- имат право да заплащат същите такси за обучение като студентите на тази страна,
- имат право на същите стипендии, покриващи учебните такси, като гражданите на тази страна.

- Признаване на обучение

Европейската кредитна система, която бе приета от всички държави членки на ЕС и на чиято база те въведоха своите национални кредитни системи, улеснява признаването на образование, завършено в друга страна членка. Независимо от това, поради запазените различни системи на образование на държавите членки, то автоматично признаване на училищни дипломи или сертификати, както и университетски дипломи не се наблюдава. Академичното признаване на дипломите не се регулира на равнище на ЕС. Всяка страна има национална процедура на признаване на академична степен или диплома.

Чрез програма Еразъм+ Европейския съюз предлага много възможности за обмен, обучение, стаж и практика на ученици, студенти, преподаватели, учители, специалисти, както и мобилност на своите граждани.

Периодът на обучението на студенти и ученици по програма Еразъм+, както и получените образователни резултати от него, следва да бъдат признати от изпращащата образователна институция.

Европейската доброволческа служба по програма Еразъм+ дава възможност на младите хора да живеят в друга европейска страна в период от 2 до 12 месеца, като вземат участие в местни проекти като доброволци.

КАЗУС:

- Елен е от Франция и иска да уча в Чешката република. Ще трябва ли да стане жител на Чешката република, преди да има право на същите учебни такси като чешките студенти?

НЕ - като френски гражданин, обучаващ се в Чешката република, съгласно законите на ЕС, от Елен не могат да изискват по-високи такси за обучение от тези, които плащат чешките граждани. Възможно е обаче да няма право на стипендия за издръжка от чешките власти, ако не е постоянно пребиваващ.

- Симон е нидерландски гражданин и иска да учи в университет във Варшава. Ще има ли за него допълнителни условия като чужд гражданин.

Зависи - учебните заведения в ЕС не могат да правят разлика въз основа на национално гражданство, така че в този случай полския университет трябва да предостави достъп до обучение на нидерландски гражданин такъв, какъвто е за полските граждани.

Възможно е обаче да се изискват познания по езика на съответната страна и да се наложи да издържи езиков изпит.

в/ Пребиваване в друга страна на Европейския съюз

Гражданите на ЕС и на членове на техните семейства⁸ имат право да пребивават свободно на територията на държавите членки при следните

условия:

- само с представяне на валидна лична карата или паспорт при престой до 3 месеца на територията на държава-членка.

- вслучай, че гражданин на ЕС желае да остана на територията на страна от ЕС повече от разрешените 3 месеца има три хипотези, на базата на които има това право:

= да работи или има собствен бизнес в съответната страна;

⁸ Ако членове на семействата на граждани на Съюза не са граждани на държава членка, съответната страна може да изисква входна виза.

= да е записан в признато учебно заведение, да има наличие на достатъчно средства за издръжка и медицинска застраховка.

= ако не работи трябва да докаже, че има достатъчно средства да издържа себе си и семейството си, и има пълна медицинска застраховка.

- гражданите на Съюза /както и членове на семейството ѝм/ придобиват право на постоянно пребиваване след 5-годишен период на законно пребиваване без прекъсване, при условие че срещу тях няма постановено решение за експулсиране. Това право се губи в случай на отсъствие от държавата членка за период по-дълъг от 2 последователни години.

КАЗУС:

- Елен, която е гражданка на Франция, завършила двугодишна магистърска програма в Чешката република. Може ли да остане в страната?

Тя може да живее в друга страна от ЕС, ако отговаря на условията за пребиваване там. Ако вече не отговаря на условията, националните власти могат да поискат от нея да напусне страната.

г/ Работа в друга страна на Европейския съюз

Всеки гражданин на ЕС има право да отидете да търси работа в друга страна от Съюза при равно отношение – гражданите на ЕС не могат да бъдат дискриминирани въз основа на националното ѝм гражданство.

Гражданите на ЕС имат право да кандидатстват за всяко работно място, обявено в рамките на ЕС /има изключение само за някои държавни служители/. Те имат право да бъдат наети при същите условия на труд и заплащане, които се прилагат към местните граждани.

Ако гражданин на ЕС работи в друга страна от ЕС и загуби работата си, при определени условия може да запази правото си да живее там. В качество на търсец работа той няма нужда да се регистрирате като пребиваващ през първите 6 месеца.

КАЗУС:

- Марта е португалка и се премества в Испания преди 4 месеца, за да търси работа там. За момента живее в къщата на своя приятелка. Испанската полицейска служба иска от нея да се регистрира в кметството и да докаже, че разполага с достатъчно средства за издръжка в Испания. Какво следва?

Като търсеца работа Марта има право да остане в Испания поне 6 месеца, без да е необходимо да се регистрира. Единственото, което трябва да направи, е да докаже, че активно търси работа. Испанските власти не могат да искат от нея да докаже, че е в състояние да се издържа.

Да се запомни:

- Гражданите на Съюза се ползват с правата и имат задълженията, предвидени от Договорите.
- Гражданството на Европейския съюз е съвкупност от права и задължения, които допълват правата и задълженията, произтичащи от гражданството на дадена държава-членка.
- Правата на гражданите на Европейския съюз са посочени в Договора за Европейския съюз и Договора за функциониране на Европейския съюз. Те са записани и в *Хартата на основните права на Европейския съюз*, неразривна част от Договора за функциониране на Европейския съюз.
- Гражданите на ЕС не могат да бъдат дискриминирани въз основа на националното им гражданство в рамките на Съюза.

Тест за проверка на знанията по темата „Правата ни като граждани на Европейския съюз“

Казуси по темата „Правата ни като граждани на Европейския съюз“